

UVOD

Sl. 1: Zračni posnetek Mosta na Soči z lego najdišč Pucarjev rob (1), Repelc (2) in Lipičarjev vrt (3), pogled z vzhoda.
Fig. 1: Westward aerial view of Most na Soči with marked sites at Pucarjev rob (1), Repelc (2) and Lipičarjev vrt (3).

Že več kot poldrugo stoletje arheološka najdišča v Posočju presenečajo s svojstvenostjo in so na Mostu na Soči, v Tolmin, Kobarid ter na Idrijo pri Bači pripeljala velika imena srednjeevropske prazgodovinske arheologije. Ob Carlu Marchesettiju iz Trsta, ki je izkopaval na Mostu na Soči (Sv. Lucija), v Kobaridu in še na marsikaterem drugem prazgodovinskem najdišču z zahodnoslovanskega roba, ter Josefu Szombathyju z Dunaja, ki se je z velikim zanosom spoprijel tudi z grobiščem iz mlajše železne dobe na Idriji pri Bači, ima za razcvet posoške arheologije prav tako velike zasluge dolgoletni kustos Goriškega muzeja Drago Svobljak, začetnik in vodja velikih naselbinskih raziskav na Mostu na Soči.

Še tako izjemno najdišče pa pomeni malo ali nič brez strokovnega ovrednotenja. Da danes s ponosom govorimo o arheologiji Posočja, so ob že omenjenih raziskovalcih zaslužni tudi Stane Gabrovec, Biba Teržan, Neva Trampuž Orel, Beatrice Žbona Trkman, Nada Osmuk, Mitja Guštin, Dragan Božič, Janez Dular in Sneža Tecco Hvala.

Most na Soči sodi med najkompleksnejša in najbolj raziskana arheološka najdišča v jugovzhodnih Alpah. Arheološke raziskave v več kot stoletje in pol dolgem obdobju so razkrile okoli 7000 prazgodovinskih in rimskih grobov, številne stavbne ostaline iz bronaste, železne in rimske dobe ter najdbe iz zgodnjega srednjega

veka. Naselje na naravnem pomolu na sotočju Idrijce in Soče je imelo zaradi svoje lege v preteklosti pomembno mesto v mreži povezav z drugimi kulturami, kar dokazujejo doslej odkrite arheološke najdbe, tako tiste iz naselbine kot z območja grobišča, ki kažejo na prehodnost tega prostora. Ob izraziti samoniklosti se v železnodobnem gradivu zrcalijo stiki z osrednjeslovensko in dolensko regijo, v grobnih običajih pa se kaže predvsem navezanost na italjski in južnoalpski prostor. Te povezave potrjujejo tudi rezultati izkopavanja na Pucarjevem robu in Repelcu (*sl. 1*), ki jih je pod avtorjevim vodstvom izvajal Tolminski muzej v letih 2000, 2001, 2002 in 2013, z najdbami pa obogatil svojo arheološko zbirko.

Pri teh terenskih raziskavah so sodelovali arheologi Drago Svolfšak, Rok Klasinc, Boštjan Laharnar, Gašper Rutar, Martina Knavs, Teja Gerbec, Ana Kruh, Benjamin Štular, Saša Čaval, risarki Natalija Grum in Ana Hawlina ter Simon Gaberšček, Miha Hawlina in Alenka Gololičič. Strokovni nadzor je opravila pristojna konservatorica Nada Osmuk z Zavoda za varstvo kulturne dediščine RS, Območna enota Nova Gorica.

Načrte sta nato digitalizirala Ana Hawlina in Gašper Rutar. Najdbe sta konservirala Jana Šubic Prisljan in Andrej Ferletic iz Goriškega muzeja, izrisali pa so jih Natalija Grum, ki je avtorica večine risb predmetov, ter Eva Butina, Matevž Lavrinc, Janja Tratnik, Manca Omahen in Teja Gerbec, ki je risbe predmetov tudi digitalizirala.

Po opravljenih terenskih raziskavah in muzejskem delu so specialisti drugih strok izvedli še različne analize. Novčne najdbe je določil Andrej Šemrov (Numizmatični kabinet, Narodni muzej Slovenije). Ostanke živalskih kosti je obdelal Borut Toškan (Inštitut za arheologijo ZRC SAZU), lesno oglje iz grobov in žganinske jame je analizirala Metka Culiberg (bivša sodelavka Inštituta za biologijo Jovana Hadžija ZRC SAZU), analizo človeških kostnih ostankov je opravila antropologinja Petra Leben Seljak. Njihovi izsledki so vključeni v to publikacijo kot samostojni prispevki.

Predstavljeni rezultati arheoloških raziskav na ledinah Repelc in Pucarjev rob dopolnjujejo sliko prazgodovinskega Mosta na Soči. Zlasti najdišče Repelc je ključno za razumevanje zatona železne dobe in dolgotrajnega poteka romanizacije, ki je šele skozi stoletja izkoreninila lokalno identiteto.

POJASNILA KRATIC IN OZNAK

V opisih grobov in najdb so uporabljene naslednje okrajšave:

d. = dolžina	ohr. = ohranjen(a)
db. = debelina	pr. = premer
gl. = globina	rek. = rekonstruiran(a)
inv. št. = inventarna številka	š. = širina
neinv. = neinventarizirano	v. = višina
odl. = odlomek	vel. = velikost

DOKUMENTACIJA IN NAJDBE

Vse najdbe in terensko dokumentacijo hrani Tolminski muzej (= TM). Originalni terenski načrti so bili risani na milimetrski papir v merilih 1:10 ali 1:20. Avtorica večine terenskih risb z najdišča Repelc je Ana Hawlina, avtorja večine terenskih risb z najdišča Pucarjev rob pa sta Nataša Grum in Drago Svolfšak.

Slikovno gradivo v tej publikaciji so sooblikovali:

- Ana Hawlina (izdelava načrtov): *sl. 4, 22–24, 36, 37, 42, 46, 47, 59; pril. 1; t. 1–72;*
 Gašper Rutar (računalniška obdelava): *sl. 2, 19, 21–24, 36, 37, 42, 46, 64;*
 Drago Svolfšak (foto): *sl. 8, 12, 25, 26, 28–30, 34, 38, 39, 52;*
 Marko Grego (foto): *sl. 14–17, 50, 51, 53, 55, 56, 58;*
 Natalija Grum (risbe): *sl. 5, 48a; t. 1–72;*
 Igor Lapajne (foto): *sl. 62, 63;*
 Ida Murgelj (risba): *sl. 48b;*
 Teja Gerbec (risba): *sl. 48c.*

ARHEOLOŠKE RAZISKAVE V LETIH 2000–2016 NA MOSTU NA SOČI

Sl. 2: Most na Soči. Območja arheoloških raziskav na najdiščih Repelc (2000 in 2002) in Pucarjev rob (2001 in 2013) ter lega groba na Lipičarjevem vrtu (2016). M. 1:2500.

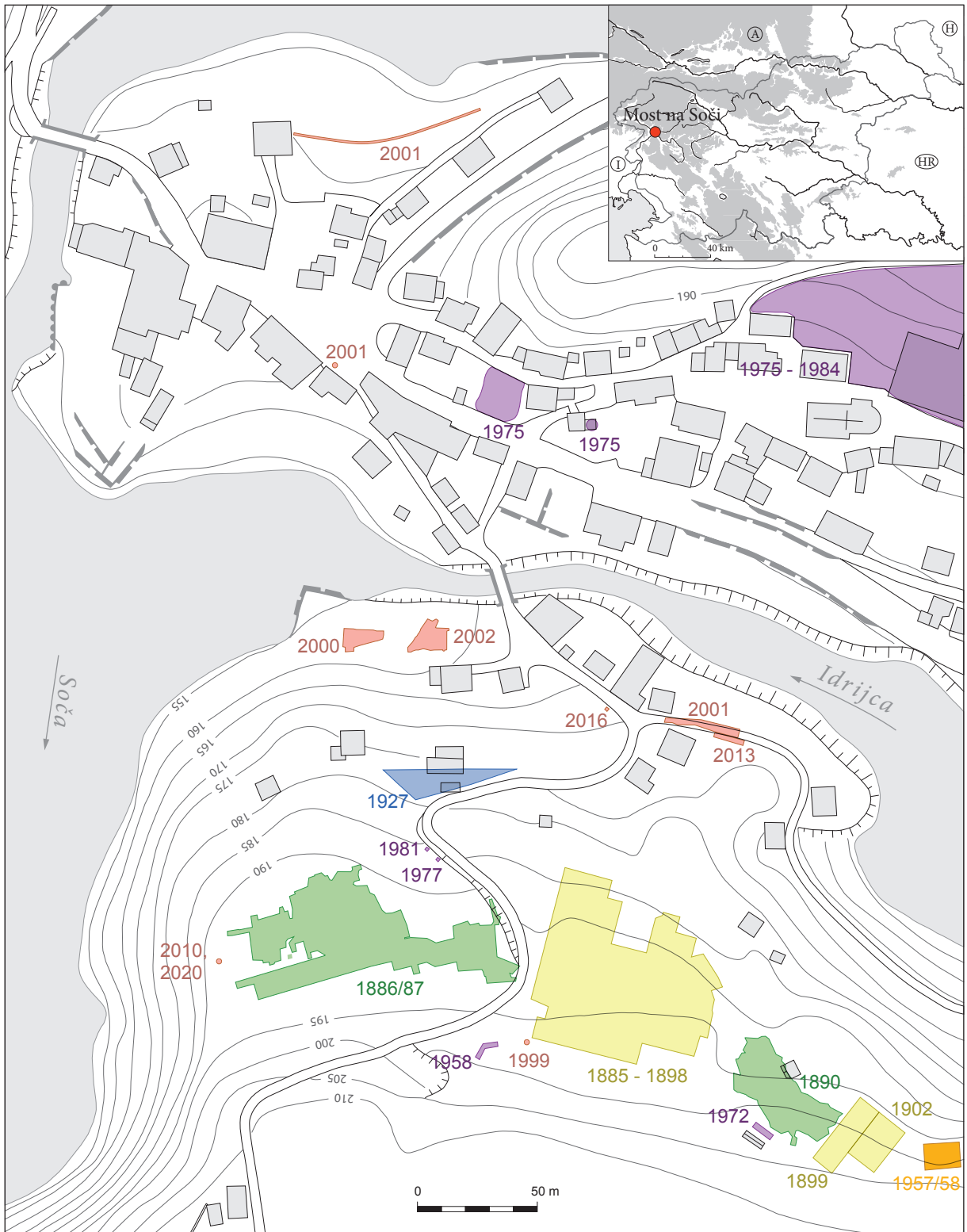
Fig. 2: Most na Soči. Areas of archaeological investigations at the sites Repelc (2000 and 2002) and Pucarjev rob sites (2001 and 2013), and the location of a grave at Lipičarjev vrt (2016). Scale 1:2500.

Po obsežnejših izkopavanjih Carla Marchesettija iz tržaškega muzeja in Josefa Szombathyja iz dunajskega naravoslovnega muzeja konec 19. in v začetku 20. stoletja na grobišču na levem bregu Idrijce na Mostu na Soči ter po raziskavah naselbine in grobišča na desnem bregu v letih 1971–1984 pod vodstvom Draga Svoljšaka iz Goriškega muzeja¹ so v začetku 21. stoletja sledile ob

¹ Za zgodovino raziskav glej Gabrovec, Svoljšak 1983, 12–35; Mlinar 2002a, 13–17; Svoljšak, Dular 2016, 17–36.

raznih gradbenih posegih arheološke akcije Tolminskega muzeja pod vodstvom Mihe Mlinarja (sl. 2, 3).

Maja 2000 je gradbeno podjetje Primorje na levem bregu Idrijce blizu njenega steka v Sočo začelo izkop bazenov za čistilno napravo na ledini Repelc (parc. št. 1169/1,2, k. o. Most na Soči). V bližini je želelo urediti še deponijo izkopanega materiala (na parc. št. 1169/8), dela pa so se lotili brez vednosti pristojnih arheoloških služb. Z gradbenim izkopom, globokim 70–140 cm, so na 8 ×

Izkopavanja / Excavations:

 Carlo Marchesetti, Trieste	 Nikolaj Mozetič, Tolmin
 Josef Szombathy, Wien	 Goriški muzej, Nova Gorica
 Bruna Forlati Tamaro	 Tolminski muzej, Tolmin

Sl. 3: Most na Soči. Raziskana območja grobišča na levem bregu Idrijce in naselja na desnem. M. = 1:2500 (TTN5: Kanal 7 © GURS) (dopolnjeno po Gabrovec, Svöljšak 1983, Sl. 18).

Fig. 3: Investigated areas of the cemetery on the left and the settlement on the right bank of the River Idrijca. Scale = 1:2500 (TTN5: Kanal 7 © GURS) (supplemented after Gabrovec, Svöljšak 1983, Fig. 18).

6 m velikem območju že povsem uničili arheološke plasti. V plasti so do 40–50 cm globoko posegli tudi na 100 m² veliki površini južno od uničenega predela. O uničenju in poškodovanosti arheološkega najdišča sta bila obveščena pristojna konservatorica Nada Osmuk, ZVKDS OE Nova Gorica, ter Inšpektorat Republike Slovenije za kulturno dediščino. Sledile so interventne arheološke raziskave, za katere je bil pooblaščen Tolminski muzej. V letu 2000 je bilo raziskano 160 m² veliko območje, v letu 2002 pa še 128 m² pred predvidenim nasutjem celotne terase zaradi poplavne ogroženosti (*sl. 2, 3*). Po zaključku arheoloških izkopavanj so celoten prostor Repelca konec leta 2002 preplastili s 3–4 m debelim nasutjem zemlje in odpadnim gradbenim materialom ter tako prekrili približno dve tretjini arheološkega najdišča, ki je hkrati na ta način tudi zavarovano.

V letu 2001 so potekale arheološke raziskave ob gradnji kanalizacijskega omrežja na ledini Pucarjev rob vzdolž nekdanje poti proti železniški postaji Most na Soči (*sl. 2, 3*). Istega leta je bilo izvedeno manjše izkopa-

vanje tudi na predelu železnodobne in rimske naselbine na desnem bregu Idrijce, rezultati tega izkopavanja pa so že objavljeni.² Leta 2013 sta bila opravljena arheološki nadzor in dokumentiranje ostalin ob rušitvi in izgradnji novega podpornega zida na Pucarjevem robu (parc. št. 944 in 1184/1, k. o. Most na Soči). V bližini je bil leta 2016 na Lipičarjevem vrtu (parc. št. 949, k. o. Most na Soči) odkrit grob (*sl. 1*).³

Na desnem bregu Idrijce pa so bili med arheološkim dokumentiranjem ob gradnji odkriti še ostanki treh rimskih stavb, in sicer leta 2004, leta 2015 ob južnem robu pokopališča pri sv. Mavru⁴ in leta 2016 v naselju med hišama Most na Soči 108 in 109.

Nekateri izsledki teh raziskav so bili deloma že objavljeni v obliki člankov v strokovnih revijah in publikacijah ter v razstavnih katalogih (Mlinar 2002a; 2002b; 2002c; 2003; 2005; 2009; 2014; 2017; Gaspari, Mlinar 2005; Mlinar, Klasinc, Knavs 2008; Cunja, Mlinar 2010; Gerbec, Mlinar 2014; Mlinar, Perko, Žbona Trkman 2015), celovito pa so prvič predstavljeni v tej publikaciji.

² Mlinar, Klasinc, Knavs 2008, 189–208.

³ Mlinar 2017.

⁴ Knavs, Mlinar 2006, 115–117; Gerbec, Mlinar 2014, 16; Mlinar 2016, 38.

